

DISSERTATIO
DE RERUM FENNICARUM SCRIPTORIBUS

ANTE CONDITAM ACADEMIAM ABOËNSEM;

CUJUS PARTEM SECUNDAM,

IN UNIV. LITER. ALEXANDR. FINLANDENSI
VENIA AMPL. ORDINIS PHILOS.

PUBLICO EXAMINI MODESTE SUBJICIUNT,

AUCTOR

GABRIEL REIN,

Phil. Doctor nec non Historiarum Docens,

ET

RESPONDENS

JOHANNES HENRICUS HECKMAN,

Stip. Arckenh. Ostrobottniensis.

In Atrio Ven. Capit. Ab. Majori die XXIX Martii

MDCCCXXVIII.

h. p. m. c.

DISSERTATIO

DE HERMITEICARUM SCRIPTORIBUS

ANTE CONDITAM ACADEMIAM AROZENSIS
IN VITIS PARSV. AROZENSIS
IN VITIS PARSV. AROZENSIS

AVCTOR
PUBLICO EXAMINI MODESTE SUBSCRIBIT

CARRIEL REIN
HERMITEICARUM SCRIPTORIBUS

JOHANNES HENRICUS RECKMAN
HERMITEICARUM SCRIPTORIBUS

MDCCCLXXIII
HERMITEICARUM SCRIPTORIBUS

ABOAE lex officina Typographica RECKMANIANA

fecit Olaus (Lib. II, cap. xxv), adhuc ibidem cernuntur; quamquam tam altae non sunt antiquitatis, quam auctor tribuere voluit iisdem 7). Quae de regio titulo & potentia Fennorum vetusta afferuntur (L. III, Præf.), non quidem verbotenus sunt intelligenda, ubi illaenam retinere volumus veritatem historicam, attamen antiquorum Islandensium innuntur testimoniis; similiter Rosticphum (Rostiophum) Finnicum, post mortem deorum dignitati promotum (III, IV.) auctoritati debet Saxonis Grammatici & Joh. Magni 8). Neque in eo a veritate decedit, ubi Fennos Lapponesque ob artem magicam, cujus peritissimi habebantur, antiquitus famosissimos fuisse contendit (Lib. III, cap. xvi), eosque in incantationibus suis perficiendis usos fuisse carminibus magicis, aliisque ritibus superstitiosis (Lib. III, cap. xvii), vel ubi de pellibus, in commutatione rerum, pecuniae loco adhibitis (L. IV, cap. iii, L. VI, cap. xii, xvi), de Fennorum in agricultura 9), piscatione, in arte dolia lignea perficiendi, & arcus tractandi peritia (Lib. IV, cap. iv) commemorat. Agit deinde de conversione Fennorum ad fidem Christianam, Erico IX & Henrico Episcopo, quem falso Archipræsulem appellat 1), ducibus; exponit characterem majorum, laudat inter alia eorum hospitalitatem,

C

con-

-
- 7) Cfr. Cel. Wallenii *Finska Ridderskapets ock Adels Hist.* Åbo 1827, 4:o p. 17 sq.
- 8) *Saxonis Gram. Hist. Dan.* ed. Stephanius. L. III, p. 44. Jo. Magnus l. c. Lib. I; cap. X.
- 9) *Figura aenea* L. XIII, cap. III praemissa ejusmodi apud antiquos in usu fuisse rei agrariae instrumenta, qualia hodiernum apud nostrates reperiuntur, demonstrat.
- 1) Successore Erici IX, Carolo Sverkeri regnante Archiepiscopalis demum dignitas Upsaliae instituta est, et quidem anno 1163 vel 1164. Cfr. Lagerbr. *Sv. R. Hist. D. II*, s. 177 f.

contenditque eosdem tardos fuisse ad iram, at si diu provocati fuerint, tarditatem magnitudine vindictæ compensasse (L. IV, cap. xviii), utrumque, ut nobis videtur, haud immerito. Quæ deinde (Lib. V, passim) de pugili insigni Fenico, Starchatero, ex auctoritate Saxonis Grammatici, afferuntur, ita jamjam fabulis sunt intertexta, ut vix aliquid veri inde erui queat 2). Præterea ex ingenio ut videtur eundem Tavastum (Lib. V, cap. iii) appellat, cum Saxo, quem ipse testem producit, tantum "in ea regione, quæ Svetiam "ab oriente complectitur, quamque nunc Estorum, aliarum "que gentium numerosa barbaries (qualis quippe Saxonis "tempore erat,) latis sedibus tenet, eundem originem duxisse" contendat 3), Sagæ vero Islandenses e Jotunheimia, in oriente Biarmiae sita, oriundum Starchaterum perhibeant 4). Quæ deinde de rebus nostratium militaribus (L. VII, c. viii, x, xii, L. IX, c. xiii), de regiminis forma sub ditione Svecana (L. VIII, cap. xxvi, L. XI, cap. xv), de incursionibus gentium orientalium in Mælerum lacum (ix, xxxvi), de Fennorum in navibus ædificandis peritia (X, iii), de bellis mutuisque irruptionibus a Russis Svecis Fennisque invicem factis, moribusque in iisdem usitatis (L. XI, c. i—vii), & de armis Fennorum (L. XI, cap. xiii sq.) commemorantur, omnia ita sunt exposita, ut etsi ab erroribus non libera, tamen critice dijudicata & pensitata, haud contemnendam Historico rerum nostrarum suppeditare queant opem. De agricultura ulterius tractans consuetudinem in cinerem agrorum sylvestrium seminandi, veritati convenienter exponit (Lib. XIII, c. v). Fennos hordeum optime præparasse,

ex

2) Vid. Saxonis Gramm. Hist. Dan. ed. Steph. Lib. VI, p. 103, VII, p. 124. Cfr. Müller om Kilderne til Saxo S. 77 ff. in libro: Det K. Danske Videnskabernes Selskabs Philos. og Hist. Afhandlinger, 2:en D. et Dahlmanns Forschungen auf dem Gebiete der Gesch. Th. I, s. 268 ff.

3) Saxo p. 105.

4) Müller l. c. p. 78.

ex eoque cerevisiam maxime æstimatam coxisse (XIII, xxvii), aliis quoque testimoniis historicis probatur 5). Sequitur de vasibus ligneis, a Fennis subtiliter elaboratis (XIII, xxxviii), quorum conficiendorum hodiernum callent peritia; de caseo ab iisdem præparari solito (XIII, xlviii), de bobus agriculturæ adhibitis (XVII, iv), de equis Fennicis ob qualitatem laudatis (XVII, viii), qua in re cum Annalium Russicorum testimonio convenit 6); neque attentione indigna esse putamus quæ deinde sub finem operis passim de animalibus Fennicis afferuntur. -- In conscribendo opere hocce parum, ubi res exposuit antiquiores, ipsa consuluit documenta historica, verum ea tantum narravit, quæ aliis Scriptoribus, præsertim Saxone Grammatico & fratre suo Joh. Magno, quos sæpissime testes profert, e fontibus jamjam erant eruta atque exposita; & in enumerandis regionum borealium memorabilibus maximam fidem habuit iis, quæ ab Auctoribus antiquis, Græcis nimirum & Romanis, eorumque in medio ævo successoribus, sunt enarrata; reliqua & præsertim quæ de statu patriæ, qualis ejus erat ætate, traduntur, e propria experientia & cœvorum hausit indicia. Ut vero nostrum de opere Olai Magni paucis verbis exponamus iudicium, fatendum quidem est, auctorem nostrum non eo præditum fuisse ingenii acumine, neque rerum peritia, ut scriptorum aliorum effata atque indicia recte dijudicare potuerit, quare auctoritati eorum nimis confidens sæpe in errorem abductus est; neque cœvos suos penitiori superavit naturæ cognitione, sed credulitati spississimæque suæ ætatis superstitioni addictissimus, meris fabulis & nugis hand raro fidem tribuens, easdem utpote res veras & certas enarravit; interdum etiam nimio in terras boreales, ubi natus erat, amore permotus, easdem

5) Cfr. Åbo Tdng. för 1784, s. 69 f.

6) Chronicon Novgorod. I partem Careliae equarum frequentem appellat, p. 602.

pulchriores quam revera sunt exponere studuit. Sunt vero hæc, quæ auctori nostro in vitium verti possunt, menda plurima ejusmodi, ut ætati, qua vixit, maxima eorum culpa haud immerito tribui debeat: floruit namque tempore tanta adhuc superstitione demerso, ut eadem laborarent viri summa doctrina illustres, & cognitio naturæ adeo erat manca, ut absurdissimæ fictiones crederentur, neque igitur mirandum, Olaum nostrum quoque genio coævorum litasse; unde rerum borealium exornandarum studium unicum restat eidem merito in vitium vertendum. Plurimæ vero hinc natæ auctoris nostri narrationes tales sunt, ut minor earum vis absque magno negotio possit dijudicari, neque igitur nugæ hæc facile quemquam decipiant; quæ autem ceteroquin ab eodem afferuntur, non ita fide indigna nobis videntur, quin in summo quo laboramus monumentorum antiquorum defectu, critico judicio æstimata atque æqua lance pensitata, emolumentum haud contemnendum suppeditare queant morum patriorum indagatoribus, conditionique Fennicæ, qualis tunc temporis erat, illustrandæ inserviant; unde Olaum Magnum rerum Fennicarum scriptoribus inserere, cumque in pagellis antea a nobis in lucem emissis, opportuna data occasione, testem proferre, haud dubitavimus. Editiones varias, æque ac versiones operis dijudicati, enumeratas exhibet Ampl. Warmholz in Bibl. Sveogoth. Historica, T. III, p. 146 sqq., unde easdem heic silentio transire ratum habuimus.

Omnium, qui post introductam in Fenniam doctrinam evangelicam, antiquitatem nostram indagandam susceperunt, primus afferendus est M. MICHAËL AGRICOLA, qui in parœcia Perno, provinciæ Nylandensis, natus, prima in litterarum elementis Wiburgi posuerat fundamenta, unde Aboam vectus, Episcopi Martini Skytte factus est scriba, deinde Wittebergam missus, ibique Magistri honoribus munitus, testimonio Lutheri honorifico ornatus in patriam rediit, ubi Rector consti-

stitutus est Scholæ Aboënsis, tum a consiliis & Vicarius Episcopi senio jam confecti, tandemque post obitum ejusdem Episcopus Aboënsis creatus, qua dignitate fungens, e legatione in Moscoviam suscepta redux, A:o 1557 morti occubuit. Versioni suæ Fennicæ Psalmorum Davidis, A:o 1551 Holmiæ 4:o editæ, carmen præposuit Fennicum, quo miserandam rerum divinarum cognitionem in patria tempore paganismi & doctrinæ Catholicæ prævalentis demonstrare voluit 7), decorum cultum apud Ethnicos Fennos usitatum, ritusque supersticiosos ad Catholicismi usque ætatem conservatos breviter adumbrans. Psalterio tamen hocce, magis jam raro, fatali Bibliothecæ Academicæ incendio nobis erepto, carmen laudatum non nisi in Bångii Historia Ecclesiastica de Priscis Sveo-Gothicæ terræ Colonis L. VI, cap. VI perlegere licuit, unde quale ibidem occurrit, quoque dijudicabitur a nobis, insciis præterea, numne exemplum cura ipsius Agricolæ excusum paullo fuerit copiosius. Totum populum in Tavastos & Carelios, ut videtur, distribuens, auctor utrique genti diversos adscribit deos, seorsim enumerans, indicatis insimul breviter eorum negotiis, Tavastorum novem numina: Tapio, Ahti, Äinämäinen (Wäinämöinen) Rahkoi, Liekkiö, Hmarinen, Turisas, Kratti, Tonttu, quibus accedunt genii mythologici, Kapeet & Kalevan pojat appellati; Careliorum autem duodecim, scilicet Rongoteus, Pellonpekko, Wirankannos, Egres (Eures) 8), Kõndõs, Ukko, Rauni, Kekri, Hiisi, Weden Emä, Nyrkes & Hittavanin, præter quos genii quoque mortuorum, Menninkäiset dicti, divino prosequuntur honore. Cognitionem horum numinum maximam ad partem ex antiquis Fennorum carminibus, sic dictis Runis, haustam esse probabile videtur, quorum quum tantum fragmenta, temporum iniquitate, nobis restant, in quibus plerique ab Agricola

7) Vid. Åbo Tidng. f. 1796, N:o 15.

8) Cfr. Lexic. Finnic. Auct. Renvall sub Egres.

cola commemorati dii desiderantur, non mediocrem ad indagandam Mythologiam nostram poëma hocce breviusculum vim afferret, si plenam eidem habere auderemus fidem. Occurrunt autem in catalogo hocce numinum appellationes, partim genio Fennicæ linguæ alienæ, e. c. Rongoteus & Wirankannos, partim a Svecis manifeste mutuatae, ut Kratti, unde apparet haud critico iudicio indicia sua congressisse nostrum. Pariter distributio deorum inter Tavastos & Carelios haud immerito suspecta videbatur Rev. Lencquist 9): reperiuntur namque in diis Tavastorum varii, e. c. Wainâmöinen, & Turisas, quorum Carelii quoque notitiam habuisse videntur 1), & vice versa, unde rectius forte dii potentiores utpote utrique stirpi communes describendi fuissent, dii vero minorum gentium, (quales erant diversorum animalium sylvestrium, sciurorum, leporum etc., vel olerum & herbarum, ut pisorum, raparum etc. patroni,) separatim annumerandi; longo namque temporum intervallo, quo lacubus, paludibus & silvis distincti vixerant Tavasti & Carelii diversos minores colendi deos ansam sine dubio habuerunt, quamvis quos communes in originariis suis habuerant sedibus, neque separati oblivioni tradere potuerunt, nec qui cultu dignissimis annumerabantur apud unam stirpem, alteri ignotos permansisse credibile videtur. Præterea brevitate sua laborat opus Agricolaë, obveniunt namque in Runarum reliquiis multo plura numina, quam quæ in catalogo hocce occurrunt commemorata, uti facile persuadere sibi potest, qui Mythologiam Fennicam a Præcl. Ganander conscriptam consulere velit. Nilominus, præsertim in minorum deorum serie varii quoque afferuntur in Runis desiderati, quorum appellationes sunt mere Fennicæ, unde colligi potest, eosdem apud Fenno-

9) De superstitione veterum Fennorum theoretica et practica; Praes. Porthan, p. 6.

1) Cfr. si placet Diss. nostram de vetere Carelia p. 51.

revera fuisse cultos. Exponuntur præterea de sacrificiis, variisque ritibus superstitionis non solum in Ethnicismo, verum in Catholicismo quoque apud majores usitatis, ætati antiquiori indagandæ aliquatenus inservientia, ideoque ab omnibus fere rerum nostrarum Scriptoribus, præsertim Mythographis consulta. Quare quamquam opusculo huicce haud magnum tribui possit pretium, memoratu dignum tamen illud censuimus, utpote primum Mythologiæ nostræ exponendæ periculum, a viro susceptum, immortaliter de Ecclesia nostra evangelica merito, qui scilicet primus Scripturæ Sacræ, in nativo sermone legendæ, nobis fecit potestatem 2). Merita & fata Agricolæ, prolixiori narratione exposita qui perlegere velit, Juusteni adeat Chronicon Episcoporum a Cel. Porthan editum, p. 39 sqq., annotationesque editoris, eidem operi affixas p. 733--753, ubi etiam libri ab eodem in lucem emissi recensentur. Videas quoque Rhyzelii Episcoposcopiam, D. I, s. 344 f.

Sequitur cœvus Agricolæ, eidemque meritis de Ecclesia nostra vix inferior, M. PAULUS JUUSTEN. Natus Wiburgi vel in vicinia ejusdem, ubi hodiernum prædio cuidam nomen est Juustila 3), Scholisque Wiburgi & Abœæ frequen-

-
- 2) Opera Fennica in usum Ecclesiæ ab Agricola edita, versionesque variorum, e Sacris Bibliis, librorum confectæ afferuntur a præcl. C. N. Keckman in: Förteckn. å härtills vetterligen tryckta Finska Skrifter, s. 1, a. Cfr. Åbo Tdng. f. 1796, N:o 15, 16.
- 3) Possedisse olim prædium hocce Episcopum nostrum inde colligas, quod nepos ejusdem ex filia, Consul quondam Wiburgenſis, Joh. Rosencroel, dominum in *Justila* sese appellaverit. Cfr. Porth. ad Juust. p. 767. Num tamen in ipsa urbe fundus fuerit, nomine Juustila significatus, quod quidem suspicabatur Cel. Porthan (l. c. p. 766), quia in vicinia fuisse perhibetur fundi cujusdam Dominicanorum (Svartebrö-

quentatis, lector mensæ Episcopi Martini Skytte factus est; sacris ordinibus deinde initiatus, & Wiburgum missus, per biennium fere muneri Rectoris Scholæ vicarius præfuit. Quo negotio peracto, A:o 1543 iter in Germaniam suscepit, & Wittebergam adiit, ubi per triennium commoratus, aliis etiam quibusdam visitatis Academiis Germanicis, summis in Philosophia honoribus est auctus, posteaque litteris Melancthonis instructus commendatis, patriam revisit, A:o 1548 Rector Scholæ Aboënsis constitutus. Anno deinde 1554 primus Episcopus Wiburgensis est factus, indeque A:o 1563 ad sedem Episcopalem Aboënsis translatus 4); quo munere fungens, doctrinæ Christianæ in Fennia demonstraturus initia & incrementa, ejusque emendationem Gustavo I regnante peractam, Chronicon Episcoporum Finlandensium, in usum præsertim sacerdotum suæ dioceseos compositum, manu scriptum in lucem emisit, quod res gestas & fata omnium Episcoporum, qui ad sua usque tempora, tam fidei Catholicæ quam Evangelicæ addicti, Ecclesiæ Fennicæ præfuerant, viginti sex numero, ab anno 1157 ad annum 1563 ordine chronologico continet allatos. Præfatione, quæ occupationem & ad fidem Christianam conversionem Fennicæ demonstrat, præmissa, ipsum Chronicon Fragmentum tam diligenter sequitur Palmsköldianum, ut verbotenus haud raro cum eo conveniat, eundemque rerum enarrandarum & taxandarum modum, immo ingenium Catholicæ doctrinæ addictum retineat immutatum.

der Closter-gården), nobis non constat; potuerunt enim Monachi etiam ruri in vicinia prædii Juustila fundum quendam habere.

- 4) Vitam nostri expositam reperiet B. L. in Rhyzelii Episcoposcopia Stockh. 1752 Del. I, s. 346 f.; copiosius vero in Chronico ipsius a Porthan edito, cui coronidis loco, e Fragmento biographiæ Juustenianæ et aliis antiquitatis documentis congesta, affixa est.

tum. Si quasdam anni notas, a Juusteno additas, exceperis, in exordio operis alia non enarrantur, quam quæ in fonte isto antiquo jamjam sunt exposita, in vita vero Thomæ, Episcopi ordine quarti, quædam adduntur, in eodem desiderata, & quo longius procedit opus, eo crebriora fiunt ejusmodi additamenta ex aliis documentis hausta. Nullibi tamen tam frequentia eadem obveniunt, quin primarium locum semper obtineat Fragmentum Palmsköldianum, in quo quum nonnisi paucis verbis singulorum Episcoporum expositæ sint vite, Juusteni quoque Chronicon, præsertim ubi antiquiora tangit tempora; Antistitum fata breviter tantum absolvit. Additamenta ista hausta videntur e documentis, jamjam temporum iniquitate nobis ereptis, uberrimum autem monumentorum antiquitatis horreum, librum scilicet privilegiorum Ecclesiæ Aboënsis in opere concinnando usurpatum fuisse, credibile non duximus, quia tum volumen longe prolixioris ambitus certe congressisset noster, neque in colligendis tantum Episcoporum vitis, sicuti prædecessores easdem scriptas reliquerant, ut ipse profitetur (p. 9), subsistere potuisset, verum singulis codicis istius pensitatis & dijudicatis litteris ac monumentis, ipse opus conscribere suamque propriam eidem inserere, debuisset mentem, neque in rebus maximi momenti ab eodem decessisset 5), nec tandem alia scitu dignissima, in collectione ista documentis probata, silentio transiisset. Quum tamen vix cogitari potest, privilegia Ecclesiæ Cathedrali concessa, ejusdemque in actis asservata, quantumvis ceteroquin tempore reformatæ doctrinæ jamjam diminuta, Antistiti ejusdem plane fuisse ignota, verisimillimum videtur

D. Juu-

5) Narrat e. c. Fennis tempore demum Magni Tavast, ab anno 1412 ad a. 1450 pontificis, jus regem eligendi et ad committia regni legatos mittendi concessum esse, quum tamen in libro Privilegiorum litterae servantur Haquini, Regis, A:o 1362 datæ, privilegium hocce majoribus jam tum concedentes. (Fol. 39).

Juustenum muneris, quo fungebatur, gravissimi negotiis de-
 dentum, ista inconsulta relinquere, & in brevi Episcoporum
 catalogo subsistere coactum fuisse; ideoque omnino in animo
 habuisse, documenta in usum historie nondum adhibita ne-
 gligere, & tantum ea, quæ ab aliis in unum erant colle-
 cta, rebusque nostris illustrandis jamjam parata in opere suo
 proponere. Ejusmodi documenta paullo uberiora affluxisse
 videntur Juusteno ab eo inde tempore, quo ad cathedram
 Episcopalem promotus est Magnus Olai Tavast, quæ tamen
 haud diligentius prioribus examinata, qualia, a viris doctri-
 næ Romanæ addictis, invenit conscripta suo inseruit Chroni-
 co; quod ex initio operis ad vitam usque Arvidi Kurck, an-
 no 1510 ad Episcopalem dignitatem eVecti, colligi potest,
 ubi mens Catholicismo addictissima, ideoque sententiæ Juu-
 steni, in schola Lutheri & Melancthonis educati, plane op-
 posita, sese prodit. Hac vero via odiosam istam historicorum
 plurium evitavit consuetudinem, majorum mores & res gestas
 ex suæ ætatis indole genioque judicantium ac pensantium,
 omniaque suæ intelligentiæ minus ardentia ævo antiquo in
 vitium vertentium. Itaque, paullo prolixiore si exceperis
 ambitum, quamdiu antiquioribus auctor usus est documentis,
 Fragmento Palmsköldiano simillimum restitit opus, nisi quod
 in isto desideratas vitas Magni de Särkilax, Laurentii Suur-
 pâ & Johannis Olavi eodem quoque genio papistico habeat
 descriptas, unde sententia quam de Fragmento Palmsköldia-
 no supra tulimus, de maxima quoque operis Juusteni partem
 valet. Ultimi demum Episcopi Finlandensis Romano-Catho-
 licici, Arvidi Kurck, fata ipse enarranda suscepit noster, æ-
 que ac successorum ejusdem proximorum Martini Skytte,
 Michaëlis Agricolæ & Petri Follingii, cui deinde ipse in se-
 de Episcopali Aboënsi successit. Vitam Arvidi, utpote mi-
 nus sibi notam, paucis absolvit, tantum de morte ejus ca-
 lamitosa, quæ dum, insidias Christierni II evitaturus, in Sve-
 ciam trajiceret, in mari Bothnico accidit, quodammodo pro-
 lixius narrans. Aequaliter in fatibus quorundam virorum no-

bilium, regio jussu interemtorum, recensendis diutius immoratur. Transiens deinde ad fidei commutationem, de meritis Petri Särkilax, primi in patria, vacante sede Episcopali, doctrinæ purgatæ nunciū atque interpretis, disserit, quoque modo pedetentim ritus papistici abrogati, missa permutata, cæremoniæque novæ institutæ sint, in vita Martini Skytte ulterius exponit. Allatis Skyttii prioribus, antequam Episcopus creatus esset, fatis, moribusque ejusdem laudatis, juvenes viros ab eodem ad externos, scientiarum ediscendarum causa, missos enumerat, quæque præterea tam in vita Episcopi, quam in Ecclesia Fennica in universum notatu digna videntur, enarrat. Similiter Agricolaë juventutem, studia in patria & apud externos, administrationem rectoratus Aboënsis, opem Martino Skytte, senio confecto, præstitam, ad dignitatem Episcopalem electionem, resque in eadem gestas exponit; neque opera ejusdem in usum Ecclesiæ edita enumerare, nec alia ejus merita afferre omittit, etsi minus favere videatur viro, cujus fata describenda sibi proposuerat, æmulatione forte duorum doctrina tam excellentium, quam de patria optime meritorum virorum sensus abalienante. Petri Follingii vitam brevius absolvit noster, quia mores viri in universum minus laudandi fuisse videntur, & religioni habuit auctor, nævos membrorum Ecclesiæ potius tegere quam detegere. Justam tamen suam improbationem reticere haud valet, idiomaticis Fennici omnino imperitum, consilio quidem virorum quibus populi lingua erat invisæ, electum fuisse primum ejusdem præceptorem atque verbi divini nuncium, solidæ quamvis doctrinæ laudibus admodum insignem commemorans. — Conquestus deinde de morte Regis Gustavi, quem patrem regni haud immerito appellat, & commemorata electione sua in Episcopum Aboënsis & M. Canuti Joannis in Episcopum Wiburgensem, finem operi imponit. In animo quidem Juusteno fuisse, paullo copiosioris suæ ætatis historiam Fennicam posteris relinquere, e verbis in vita Agricolaë occurrentibus colligas, ubi de bello tunc temporis ge-

sto, in posterum breviter commemorare promittit; cui consilio, tamen æque ac humanis multis aliis, factorum iniquitas obstipuisse videtur. Breve hocce nobis relictum Chronicon, non nisi XXXVII plagulas, in 4:a quam ajunt forma, typis exaratum continet, nihilominus respectu habito penuriæ monumentorum historicorum, auctori summam posterorum promeruit gratiam, primariumque semper manebit antiquitatis nostræ monumentum; unde etiam codicibus manu scriptis diu circumlatum, pluribus jamjam rerum nostrarum scriptoribus multo fuerat usui, cum tandem typis istud divulgandum suscepit Nob. Nettelbladt, Professor t. t. Gryphisvaldensis, in libro Schwedische Bibliothec, Erst. Stück, appellato, ubi a pag. 62 ad p. 91, subpositis notis brevissimis historicis, occurrit impressum, continuata insimul ab editore Episcoporum serie ad diem usque, quo in lucem prodiit opus. Præterquam autem, quod non optimæ notæ codice usus erat Nettelbladt, variis quoque mendis typographicis fœdata est editio hæcce, quare Cel. Porthan operis denovo divulgandi cepit consilium, & particulatim Dissertationibus Academicis in lucem id emisit. Huic editioni quædam etiam irrepserunt vitia typographica, sed accurato catalogo sub finem sunt emendata. Annotationibus præterea tam copiosis instruxit Chronicon hocce Porthan, ut in horreum jamjam historiæ nostræ creverit. Prodiit sensim opus Aboæ ab anno 1784 ad annum usque 1800 in LVI particulas divisum, 4:a quam volunt forma, ejus tamen ulterior recensio non ad præsentem pertinet pagellas. Cætera a Juusteno elaborata opera recenset Cel. Porthan in Biographia illius supra laudata l. c. p. 763, 64; quorum tamen, præter typis mandata, dubito an ullum hodie exstet, cum codices manuscripti, diligentia & eruditionis auctoris nostri documenta: "Explicatio scilicet Evangeliorum Dominicalium, præcipuarumque feriarum totius anni" & "oratio synodalis A:o 1575 habita" in Bibliotheca nostra Academica, ad infaustum istum diem conser-

servati, quo per secula collecta quæ erant una cum patrum memoria interire vidimus, igne quoque consumti sunt. Libros nostri sermone Fennico, usui Ecclesiæ typis editos, exhibet (quoque Præcl. Magr. Keckman l. c. p. 2; præter quos Rev. Rhyzelius (Episcoposcopia T. II, p. 151 sq.) Epistolam laudat latine scriptam & anno 1564 Pastoribus Fenniae borealis missam. Narrationem nostri de legatione sua Russica, quam A:o 1775, tribus Dissertationibus Academicis ediderat Porthan, denuo excudendam curavit Professor Dorpatensis, Consiliarius Status Actualis & Eques Cel. Ph. G. Ewers, in tomo decimo operis: Sammlung Russischer Geschichte inscripti. — Commemorare simul liceat Dissertationem continentem: "Positiones historico-politicas, e Chronico Episcoporum Msc. "Pauli Justen excerptas," a Cel. Scarin A:o 1726 conscriptam, in libro Schwed. Biblioth. Erst. Stück p. 92—95 iterum edidisse Nob. Nettelbladt, & Cel. Bilmark Dissertatione Academica in duas partes divisa "Hypomnemata in Chronicon Episcoporum Aboënsium a Paulo Justen consignatum" Aboæ 1771, 1772, pp. 52 in lucem emisisse.

Sequitur SIGFRIDUS ARONUS FORSIUS, vel HELSING-FORSIUS, nomine ex urbe sua natali Helsingforsia desumpto, qui celebratissimis suæ ætatis Astronomis & Matheseos peritis annumeratus A:o 1600 a Rege Carolo IX Lapponiam missus, una cum comite sibi adjuncto Hieronymo Birckholter, situm Geographicum septentrionalis istius plagæ determinavit, primusque terram continentem hand ultra gradum 75:tium porrigi demonstravit; A:o 1605 Physices & Astronomiæ Professor Upsaliæ creatus, deinde A:o 1608 Astronomus Regius & tandem, perpeisis variis fatibus iniquis ac infaustis, A:o 1613 Pastor parœciæ in Quercuum peninsula (Ekenäs) est constitutus; quo munere fungens, A:o demum 1637 curarum & annorum multitudine aggravatus, vitam cum morte commuta-

vit

vit 6) Etsi plurima studia operibus mathematicis & astronomicis, haud raro etiam somniis astrologicis, futura discendi cupidus, devoveret, Chronicon tamen Fennicum etiam conscripsisse perhibetur a Messenio, qui eundem rerum Scandianarum scriptoribus a se consultis annumerat 7). Chronicon hocce una cum aliis documentis historicis manu scriptis Messenio ereptum, aliquamdiu cum iisdem conservabatur, quorsum autem tandem venerit, hucusque ignotum est; unde verisimillimum videtur totum opus jamjam interiisse. Quale praeterea fuerit, quam amplum, quaque lingua conscriptum, plane nos latet, nisi forte e titulo, a Messenio indicato, Svecano colligas, librum Svetice fuisse conscriptum 8). Mens quidem credula, vana religione capta, acutiore ingenii acumine minime subacta, in caeteris Forsii scriptis sese prodens, ansam praebet colligendi, non eximii fuisse pretii Chronicon hocce, attamen doctrina viri suo tempore insolita multifariorum ab eo, rei nostrae antiquae illustrandae gratia, congestorum documentorum jacturam, etsi a Messenio operibus suis historicis sint inserta, maxime dolere nos jubet, considerantes, quantum hicce ad arbitrium fontes suos explicaverit. Contendit praeterea Wexionius, Sigfridum Aronum Forsium aliud quoque opus, antiquitati nostrae explicandae destinatum, Mythologiam scilicet Fennicam, & quidem metricè descriptam, composuisse 9), in quo tamen asserto erro-

-
- 6) Vitam nostri copiosius exposuit S. Lönbom in libro: *Lefvernes-Beskrifning öfver Prof. och Kyrkoherden S. A. Forsius*. Stockh. 1772 8:o, quem igitur fatorum viri plenius cognoscendorum cupidus adeat Lector.
- 7) *Scondia Illustrata*, T. XIII, p. 86. Lönbom l. c. p. 39.
- 8) Lönbom l. c.
- 9) *Wexionii Epitome descriptionis Sveciae, Gothiae, Fenningiae et subjectarum Provinciarum*. Aboae 1650. L. X, cap. II.

errorem irrepsisse maxime nobis credibile videtur. Conveniunt namque pauca quæ inde profert Wexionius, brevitatibus studio singula enumerare omittens, ita omnino cum carmine Agricolæ jamjam diducato, ut non modo ordine deorum recitato, verum etiam ipsis verbis idem haud raro referant. Sic e. c. habent:

Agricola:

Rongoteus ruista annoi,
Pellonpeikko ohran kaswon soi,
Wirankannos kauran kaitsi;

& porro:

Egres pawut, herneet, nauriit
Kaalit, liinat ja hamput edes-
toi;

Wexionius:

Rongoteus secalis,
Pellonpecco hordei,
Wirankannos avenæ: satio-
ni favens;

Egres olera, pisa, rapas, li-
num cannabimque protege-
re creditus est;

ut cætera haud minus similia prætereamus; unde manifestum nobis videtur, a Wexionio fuisse consultum Agricolæ carmen, quod inde forte Forsio tribuit, quia, nulla operis Agricolæ talis præeunte notitia, in scriptis Forsii collectaneis erat repertum. Opera omnia nostri exhibet Lönbom in libro laudato; de calendariis vero ejusdem speciatim, variisque in iisdem, e cometis aliisque phænomenis cælestibus haustis, obvenientibus divinationibus, sic dictis Prognosticis, consulatur: Förteckning på Svenska calendarier för hvarje år ifrån 1600 till och med 1770, samt på en del af de däruti befintelige åtskillige underrättelser, af J. Björnstjerna. Ups. 1771. 8:o.

Succedit ordine proximus JOHANNES MESSENIUS, vir summa doctrina ornatus, & ob eximiam, qua in litteras incubuit, diligentiam laude dignissimus, eoque magis propter fatum

fatum multorum annorum serie perpressum, gravissimum, miserandus, qui primum Juris & Politices Professor Upsalensis, tum Dicasterii Supremi Stockholmiensis Assessor, denique autem conjunctionis perniciosæ cum regni hostibus, præsertim Polonis, argutus crimine, nimisque in doctrinam Catholicam favoris suspectus, forte etiam ob alias causas proceribus invisus, A:o 1616 Cajaneburgum est missus, ubi ad annum usque 1636 dura detinebatur captivitate, quo tempore tandem liberatus Uloæ A:o 1637, ætatis quinquagesimo sexto, e vita decessit 1). Præter quæ in rebus Syeticis exponendis quasi in transitu de Fennia enarrat Messenius, duo reliquit opera fati patriæ nostræ illustrandis speciatim destinata. In opere nimirum rebus Scandianis & præsertim Svecanis exponendis dicato, *Scandia Illustrata* inscripto & in viginti libros, vel sic dictos tomos (diviso 2), quorum tamen XIV tantum, nimirum a Tomo I ad XIII, & Tom. XV typis sunt excusi, peculiaris occurrit pars, Tomis scilicet decimus, Fenniae & vicinarum quarundam terrarum complectens historiam, sequenti speciali ornata titulo: "Chronologia de rebus Venedarum Borealium, ad Scandiam jure pertinentium, scilicet Fimorum, Livonum & Curlandorum, ab ipso ferme orbis diluvio ad an. Chr. 1628 gestis" Holmiæ 1703, pp. 44. Fol. Rubrum hoc jam demonstrat quam parum critico ingenio præditus fuerit auctor, qui perverso suæ ætatis, quantum fieri potuit ex antiquissimis inde temporibus ejuscumque gentis originem deducendi studio com-

1) De fati nostri breviter agit Nob. Adlersparre in opere "Historiska Samlingar" inscripto, documenta ad litem Arnaldi Messenii, qui nostri erat filius, pertinentia, divulgans, in quibus odium, quo in omnes flagrabant Messenios optimates, in iisque vir ob alia sua merita immortalis memoria celebratus Ax. Oxenstjerna, manifeste sese prodit.

2) Cfr. Warmholz Bibl. T. V, p. 57 sq.